

Пономаренко М.В.

аспірант,

Науковий керівник: Павлова Т.В.

*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри,
Харківська державна академія дизайну та мистецтв*

ПОРТРЕТНЕ МАЛЯРСТВО ХАРКОВА: ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом останніх років інформаційний пласт з історії українського портретного малярства поповнився новими дослідженнями. Між тим, проблема виявлення художньо-стилістичних особливостей в розвитку портретного жанру окремих регіонів України залишається нерозробленою. Вивчення портретного малярства Харкова є важливою частиною в колі задач сучасної науки українського мистецтвознавства.

В ході дослідження було проаналізовано теоретичну базу з окресленої теми та виявлено зміни в підходах до проблематики портретного малярства на протязі різних періодів ХХ ст.

В літературі першої третини ХХ ст. увага акцентується на проблемах образотворчої лексики, художньо-стилістичних особливостях будови творів живопису. Спектр питань в дослідженнях портретного жанру доволі широкий: схожість, портрет на замовлення, автопортретність як явище, притаманне будь-якому портретному твору, критерії високохудожнього твору портретного жанру, роль засобів виразності в портретному малярстві, час і простір в будові портрету та інші питання. Автори, які розробляли вказані проблеми: Б. Віппер [1], Я. Тугенхольд [2], А. Габричевський [3], Н. Євреїнов [4], М. Алпатов [5], І. Грабар [6], Н. Жинкін [7], А. Цирес [8] та інші мистецтвознавці.

В літературі середини ХХ ст. увагу дослідників звернено до тематики та нових героїв картин, які перетворились на пізнавані портрети-типи радянської епохи. Художня критика цього періода відбиває ідеологію соцреалізму. Негативною рисою художньої критики цього часу є таке явище, як «прохідна тема», що закріплюється не лише в живописі, але й в теоретичних джерелах. Найчастіше статті та монографії ухвалюють портретні твори, що виконано в традиційній реалістичній манері. Художньо-стилістичні пошуки, відмінні від такого засоба відображення дійсності, в ці роки віднесено до «формалізму». Серед авторів цього періода, які присвячували свої дослідження жанру портрета Л. Зінгер [9], Г. Єльшевська [10], М. Андронікова [11] та інші вчені. Великий внесок в дослідження українського портрету було зроблено П. Білецьким [12], В. Рубан [13], Д. Горбачовим [14].

Кінець ХХ ст. та початок ХХІ ст. характеризується цікавістю до портрету в нових ракурсах досліджень. Окрім вивчення історичних особливостей розвитку жанру, увага фокусується на іконологічному аналізі робіт, їх сюжетно-змістовній частині, художньому образі та емоційному складнику. Проблеми формотворення розглядаються нечасто. Серед мистецтвознавців, які

звертаються до проблематики портретного жанра Ю. Лотман [15], О. Тарасенко [16], Т. Павлова [17], О. Шило [18] та інші дослідники.

Сьогодні деякі висновки, запропоновані авторами теоретичних праць, присвячених визначеній проблематиці, потребують уточнення та перегляду, а також нового бачення.

Список використаних джерел:

1. Виппер Б. Введение в историческое изучение искусства / Б. Виппер. – М.: АСТ – ПРЕСС КНИГА, 2004. – 368 с.
2. Тугендхольд Я. О портрете / Я. Тугендхольд // Из истории западноевропейского, русского и советского искусства. – М., 1987. – С. 68-87.
3. Габричевский А. Портрет как проблема изображения / А. Габричевский // Искусство портрета: сб. ст. / под ред. А. Габричевского. – М., 1928. – С. 53-75.
4. Евреинов Н. Н. Оригинал о портретистах. К проблеме субъективизма в искусстве / Н. Н. Евреинов. – М.: Госиздат, 1922. – 111 с. : ил.
5. Алпатов М. В. Очерки по истории портрета / М. В. Алпатов. – М.–Л.: 1937. – 60 с.
6. Грабарь И. Композиция в живописи / И. Грабарь, М. Алпатов. – М. – Л.: Искусство, 1940. – 132 с.
7. Жинкин Н. Н. Портретные формы / Н. Н. Жинкин // Искусство портрета: сб. ст. / под ред. А.Г. Габричевского. – М., 1928. – С. 7-52.
8. Цирес А. Язык портретного изображения / А. Цирес // Искусство портрета: сб. ст. / под ред. А. Габричевского. – М., 1928. – С. 86 – 158.
9. Зингер Л. С. О портрете. Проблемы реализма в искусстве портрета / Л. С. Зингер. – М.: Советский художник, 1969. – 463 с. : ил.
10. Ельшевская Г. Модель и образ. Концепция личности в русском и советском живописном портрете / Г. Ельшевская. – М.: Советский художник, 1984. – 216 с. : ил.
11. Андроникова М. Портрет. От наскальных рисунков до звукового фильма / М. Андроникова. – М.: Искусство, 1980. – 424 с.
12. Білецький П. Український портретний живопис XVII-XVIII ст. / П. Білецький. – К., 1969. – 320 с.
13. Рубан В. В. Український радянський портретний живопис / В.В. Рубан. – К.: Мистецтво, 1977. – 144 с. : ил.
14. Горбачев Д. Анатолий Галактионович Петрицкий / Д. Горбачев. – М.: Советский художник, 1971. – 152 с.
15. Лотман Ю. М. Портрет // Лотман Ю. М. Статьи по семиотике культуры и искусства / Ю. М. Лотман. – СПб.: Академический проект, 2002. – С. 349-375. – (Серия «Мир искусств»).
16. Тарасенко О. А. Портрет і ритуал // Art курсив. – К.: Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва, 2008. – № 1. – С. 81-88.
17. Павлова Т. Конструктивізм і трансформація жанрів в українському мистецтві 1920-30-х рр. / Т. Павлова // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті / під заг. ред. Н. Є. Трегуб. – Х.: ХДАДМ. – 2012. – № 5. – С. 20 – 22.
18. Шило А. В. К семиотике портрета: структура и функции «маски» в художественной коммуникации / А. В. Шило // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. – 2007. – № 3. – С. 137-143.